

Διεθνές Συμπόσιο

**Η Ηθική στην εκπαίδευση. Φιλοσοφικές ανιχνεύσεις και
φιλοσοφικά ξέφωτα**

Colloque International

**Éthique en éducation. Dépistages et
clairières philosophiques**

Ρόδος, 12-14 Μαΐου/Rhodes, 12-14 Mai

Περιλήψεις & Βιογραφικά Σημειώματα

Résumés & Curriculum Vitae

Η Ηθική και οι μεταφορές της [άγκυρα, ύφαλος, παγόβουνο, βάραθρο, δίνη, ορίζοντας, αντηρίδα, τείχος, ανάχωμα, προβολέας, δεσμός και δεσμά], τείνει στην εκπαίδευση να αφήνεται να λειτουργεί κυρίως ως κιγκλίδωμα, βάση και διαδικασία οροθεσίας, ως οδηγός επιλύσεων και εξασφαλίσεων αλλά και ως εγγύηση προϋπάρχοντος και προεξάρχοντος νοήματος, παρά ως χωρόχρονος διακινδύνευσης και ερωτήματος, στοιχείο εγγενές παρόλα αυτά στην ίδια τη φύση και τη θέση του εκπαιδευτικού εγχειρήματος ως ηθικού διακυβεύματος. Το φιλοσοφικό κοίταγμα προσπαθεί να αντέξει και η φιλοσοφική έρευνα να αναδείξει τόσο τη διακινδύνευση όσο και την ανάγκη κατανόησης του ηθικού σύμπλοκου στον βαρύ και μετέωρο χώρο της εκπαίδευσης.

Éthique et ses métaphores [ancre, récif, iceberg, gouffre, vortex, horizon, support, mur, rempart, fusée éclairante, lien, chaînes], tend en éducation d'être laissée de fonctionner comme un garde-fou, base et processus de délimitation, un guide de solutions et d'assurances mais aussi en tant que garantie de sens préexistant et prévalent plutôt que comme un spatiotemporel de risque et de questionnement, ce qui est une qualité inhérente à la nature et la position elles-mêmes de l'acte et événement éducatif tel un enjeu éthique. Le regard philosophique essaye de tolérer et la recherche philosophique de mettre en avant tant le risque que le besoin de compréhension du complexe éthique dans l'espace lourd et suspendu de l'éducation.

Adalberto Dias Carvalho (Portugal/Πορτογαλία)

Courriel/e-mail: adcarval@gmail.com

<http://ifilosofia.up.pt/gfe/?p=members&a=ver&id=21>

Professeur et chercheur à l'Université de Porto et à l'IS CET (Institut Supérieur de Sciences Empresariales). Il a enseigné la Philosophie de l'Éducation au Master Européen de Recherches en Sciences de l'Éducation de l'Université de Rouen et il est actuellement le président de la SOFELP (Société de Philosophie de l'Éducation de Langue Portugaise). Il est aussi l'auteur de plusieurs livres en portugais, notamment *Epistemologia das Ciências da Educação*, *A Educação como Projecto Antropológico* et *A Contemporaneidade como Utopia* et des chapitres de plusieurs livres en langue française. Chez L'Harmattan il a collaboré à l'ouvrage collectif coordonné par Anne-Marie Drouin-Hans *Relativisme et Éducation*.

Καθηγητής Φιλοσοφίας της Παιδείας στο Πανεπιστήμιο του Porto, Διευθυντής των Ανωτάτων Σχολών Εκπαίδευσης IS CET και Paula Frassinetti και Πρόεδρος της SOFELP (Ενώσης Φιλοσοφίας της Παιδείας της Πορτογαλικής Γλώσσας). Συντονιστής του Εργαστηρίου Φιλοσοφίας της Παιδείας του Ινστιτούτου Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου του Porto. Δίδαξε Φιλοσοφία της Παιδείας στο Ευρωπαϊκό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ερευνών στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου της Rouen. Συγγραφέας πολλών βιβλίων στα πορτογαλικά και στα πεδία της ανθρωπολογίας της παιδείας, της επιστημολογίας και της εκπαιδευτικής ερμηνευτικής (βλ. κυρίως το: *Epistemologia das Ciências da Educação*, *A Educação como Projecto Antropológico* et *A Contemporaneidade como Utopia*), καθώς και κεφαλαίων σε πολλά βιβλία στη γαλλική γλώσσα. Τελευταίο βιβλίο: "*Anthropologie de l'Exclusion ou l'Exil de la Condition Humaine*", Paris, L'Harmattan, 2014.

Bien-être: oui, mais...à quelle école?

L'avantage des concepts en éducation c'est d'explicitier ce que le sens-commun garde souvent caché et confus ou tout simplement ignore en permettant soit des unanimités vides soit des disputes stériles parce que toujours dépourvues de repères. À son tour, le risque des conceptualisations c'est justement l'abstraction par rapport aux contextes de pratiques concrètes. À ce propos, j'essaierai d'interroger le bien-être (à l'école) comme une problématique socio-anthropologique.

Ευ ζην: ναι, αλλά... σε ποιο σχολείο;

Το πλεονέκτημα των εννοιών στην εκπαίδευση είναι ότι κάνουν σαφές αυτό που ο κοινός νους κρατά συχνά κρυφό και συγκεχυμένο ή που απλώς το αγνοεί, επιτρέποντας είτε κενές καθολικότητες είτε στείρες αντιπαραθέσεις, ακριβώς από την έλλειψη σημείων αναφοράς. Με τη σειρά τους, ο κίνδυνος που διατρέχουν οι εννοιολογήσεις, είναι ακριβώς η αφαίρεση σε σχέση με τα συμφραζόμενα συγκεκριμένων πρακτικών. Από αυτή την άποψη, θα προσπαθήσω να θέσω υπό ερώτηση το ευ ζην (στο σχολείο) ως μία κοινωνικο-ανθρωπολογική προβληματική.

Laurence Cornu (France/Γαλλία)

Courriel/ e-mail: l.cornu@wanadoo.fr

<http://www.filosofia.uchile.cl/noticias/90636/laurence-cornu-bernot-profesora-visitante-ib-jgm>

Professeure de Philosophie, Sciences de l'éducation, à l'Université François Rabelais de Tours. Directrice adjointe de l'Equipe émergente *Education Ethique Santé – travailler ensemble et prendre soin*. Chercheur associé du LLCP *Laboratoire Logiques contemporaines de la philosophie*, Université de Paris 8. Responsable de la Mention de Master «Sciences humaines et épistémologie de l'action» et d'un parcours de la Spécialité Philosophie et pratiques: «Philosophie, sciences humaines et pratiques». Membre de la rédaction des revues: *le Télémaque*, *Revue Française de Pédagogie* et *Revue internationale de pédagogie de Sèvres* (CIEP). Professeure invitée en Argentine, Uruguay, Chili. Objets d'enseignement: *Philosophie morale et politique*, *anthropologie philosophique*, *philosophie contemporaine*, *questions de l'action*, *dimension pratique de l'activité philosophique*. *Auteurs contemporains*.

Καθηγήτρια Φιλοσοφίας & Επιστημών της Εκπαίδευσης, στο Πανεπιστήμιο François Rabelais της Tours. Αναπληρώτρια Διευθύντρια της ομάδας *Education Ethique Santé – travailler ensemble et prendre soin*. Συνεργαζόμενη ερευνήτρια του Εργαστηρίου *Σύγχρονες Λογικές της Φιλοσοφίας/ Université de Paris 8*. Επιστημονική Υπεύθυνη του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Ανθρωπιστικές Σπουδές και Επιστημολογία της πράξης» και μιας σειράς μαθημάτων με ειδίκευση στη Φιλοσοφία και τις πρακτικές: «Φιλοσοφία, Ανθρωπιστικές σπουδές και πρακτικές». Μέλος της Συντακτικής Ομάδας σε περιοδικά όπως: *le Télémaque*, *Revue Française de Pédagogie* et *Revue internationale de pédagogie de Sèvres* (CIEP). Προσκεκλημένη Καθηγήτρια στην Αργεντινή, Ουρουγουάη, Χιλή. Διδακτικά αντικείμενα: Πολιτική και Ηθική Φιλοσοφία, φιλοσοφική ανθρωπολογία, σύγχρονη φιλοσοφία, ζητήματα πράξης και πρακτική διάσταση της φιλοσοφικής δραστηριότητας, σύγχρονοι συγγραφείς.

Σημαντικότερες δημοσιεύσεις:

Publications majeures:

Une autre république: 1791, l'occasion et le destin d'une initiative républicaine L'Harmattan, 2004. «La confiance comme relation émancipatrice», Colloque: *La Structure cognitive de la confiance* (EHESS, Paris), Actes: *Les moments de la confiance*, sous la direction de Albert Ogien, et Louis Quéré, Economica, 2006. «Confiance, étrangeté, hospitalité», *Revue Diogène*, N° 220, *La réinvention de la démocratie: diversité culturelle et cohésion sociale*, Novembre 2007. Version en anglais: 2008. En Chinois: 2010. «Diversité dans la diversité», *Diversité culturelle et figures de l'hétérogénéité*, sous la direction de Georges Navet - Paris 8 et Susana Villavicencio, UBA, L'Harmattan, 2013. «Le parti pris humain», *La formation de Georges Canguilhem*, sous la direction de Louise Ferté, Autire Jacquard et patrice Vermeren, Hermann, Philosophie, 2013.

Πour une éthique de l'hospitalité

Parler d'éthique, dans le champ de l'éducation, c'est sans doute à la fois saluer le thème aristotélicien de l'éthique à Nicomaque, ravivé dans la notion de pratique de soi foucauldienne, et prendre en compte les préoccupations présentes de l'éducation, tout en se situant par rapport aux développements contemporains de l'éthique. On parlera de l'éthique de l'éducation, comme éthique de responsabilité et comme recherche d'un agir juste. D'un point de vue linguistique, on s'intéressera aux expressions mobilisables sous la formulation «éthique de..»: qu'y signifie ce «de», qu'il s'agisse d'éthique *du care*, *de la vulnérabilité*, *de la fragilité*, etc.? De quelle éthique de responsabilité aurait-on affaire en éducation? On se proposera particulièrement de déployer le sens d'une éthique de l'hospitalité: théorie et pratique d'un espace et d'un temps pour l'enfance.

Για μια ηθική της φιλοξενίας

Ο λόγος περί ηθικής στο πεδίο της εκπαίδευσης σημαίνει, χωρίς αμφιβολία, συγχρόνως, να χαιρετίζεις το αριστοτελικό θέμα της ηθικής, όπως τέθηκε στα Ηθικά Νικομάχεια και αναβίωσε μέσα από την ιδέα της πρακτικής του εαυτού στον Foucault και να λαμβάνεις υπόψη τις τρέχουσες ενασχολήσεις της εκπαίδευσης λαμβάνοντας παράλληλα θέση έναντι των σύγχρονων εξελίξεων στην ηθική. Θα μιλήσουμε εδώ για την ηθική της εκπαίδευσης ως ηθική της ευθύνης και ως αναζήτηση του δίκαιου πράττειν. Από μία γλωσσική άποψη, το ενδιαφέρον μας θα στραφεί σε εκφράσεις που ενεργοποιούνται μέσα από τη διατύπωση «ηθική του/της...»: τι σημαίνει αυτό το «του/της», σε περιπτώσεις όπως η ηθική της φροντίδας, της τρωτότητας, της ευθραυστότητας κ.λπ.; Ποια ηθική της ευθύνης μας απασχολεί στην εκπαίδευση; Αυτό που προτείνεται, είναι να αναπτυχθεί η έννοια μιας ηθικής της φιλοξενίας ως θεωρίας και πρακτικής ενός χώρου και ενός χρόνου για την παιδική ηλικία.

Jean-François Dupeyron (France/Γαλλία)

Courriel/e-mail: j-f.dupeyron@wanadoo.fr

<http://jfdupeyron.over-blog.com/>

Maître de conférences en Philosophie. Habilité à diriger des recherches. Agrégé de Philosophie. Enseignant-chercheur à l'ÉSPÉ d'Aquitaine (Université de Bordeaux); chercheur à l'EA 4574 SPH (*Sciences Philosophie Humanités*). Responsable du master MEEF mention *Encadrement éducatif* à l'ÉSPÉ d'Aquitaine. Responsable pédagogique du site départemental des Landes à l'ÉSPÉ d'Aquitaine <http://jfdupeyron.over-blog.com/>. Αναπληρωτής Καθηγητής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Montesquieu του Bordeaux. Από το 1998 μετέχει στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών καθώς και προσωπικού που σχετίζεται με την εκπαίδευση. Είναι επιστημονικός υπεύθυνος του μεταπτυχιακού προγράμματος «*Encadrement éducatif*» και είναι υπεύθυνος για την ιστοσελίδα επιμόρφωσης του νομού των Landes. Οι φιλοσοφικές του εργασίες κινούνται γύρω από τρεις ερευνητικούς άξονες: 1. την παιδική ηλικία και τα στοιχεία της εκπαίδευσης, 2. τον πόνο και το ευ ζην στο σχολείο, υπό το πρίσμα μιας φαινομενολογικής και ερμηνευτικής προσέγγισης, και 3. τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας στο πλαίσιο της διδασκαλίας, της εκπαίδευσης και της επιμόρφωσης.

Ενδεικτικές δημοσιεύσεις:

Publications majeures:

Foucault et la forme scolaire, in Prairat, E. (dir.). *A l'école de Foucault*. Nancy, Presses Universitaires, 2014. *Montaigne et les Amérindiens*. Bordeaux, Le Bord de l'Eau, 2013. *Ethique et déontologie dans l'Education Nationale*. Paris, Armand Colin, 2013. *L'enfance de l'hypermodernité. Le problème de l'autorité*, in Kerlan, A. & Loeffel, L. (dir.), *Repenser l'enfance*. Paris, Hermann, 2012. *Nos idées sur l'enfance*. Paris, L'Harmattan, 2010.

Éthique et identité professionnelle

Cette communication présente une recherche qui essaye de comprendre la façon avec laquelle une population particulière – les Conseillers Principaux d'Éducation (CPE) en début de carrière dans l'enseignement secondaire français – s'empare de l'injonction institutionnelle à «agir en éducateur responsable et selon des principes éthiques» et tente d'assumer la dimension éthique et déontologique de sa vie professionnelle. La méthode de travail, inspirée des protocoles des entretiens compréhensifs, mobilise un cadre théorique foucauldien afin de confronter celui-ci aux paroles des agents, interrogés de façon individuelle. Le lien entre engagement éthique et construction identitaire peut alors être explicité.

Ηθική και επαγγελματική ταυτότητα

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζεται έρευνα, που προσπαθεί να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο οι Σύμβουλοι Εκπαίδευσης (ως μια συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού, στην αρχή μάλιστα της σταδιοδρομίας τους στη γαλλική δευτεροβάθμια εκπαίδευση) καλούνται να αντιμετωπίσουν τη θεσμική εντολή, σύμφωνα με την οποία οφείλουν «να δρουν ως υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί και σύμφωνα με τις ηθικές αρχές» επιχειρώντας να αναλάβουν την ηθική και δεοντολογική διάσταση της επαγγελματικής τους ζωής. Η ερευνητική μεθοδολογία, εμπνευσμένη από πρωτόκολλα συνεντεύξεων που στοχεύουν στην κατανόηση, κινητοποιεί ένα φουκωϊκό θεωρητικό πλαίσιο με σκοπό να το αντιπαραθέσει με τα λόγια των δρώντων προσώπων σε κατ'ίδιαν συναντήσεις. Στη βάση αυτή, είναι δυνατόν να γίνει ορατή η σύνδεση ανάμεσα σε ηθική δέσμευση και κατασκευή της ταυτότητας.

Alain Kerlan (France/Γαλλία)

Courriel/e-mail: alain.kerlan@univ-lyon2.fr

<http://alain.kerlan.pagesperso-orange.fr>

<http://www.exposition-lyon.com>

Philosophe, professeur des universités en poste à l'Université Lumière Lyon2, où il exerce les fonctions de Directeur de l'Institut des Sciences et des Pratiques d' Education et de Formation (ISPEF). Son travail se situe aux carrefours de la philosophie et de la pédagogie, de l'art et de l'éducation, à la croisée de la sociologie et de la philosophie éducative. Membre du laboratoire de recherche *Éducation Cultures et Politiques*, Alain Kerlan y pilote et développe des travaux consacrés à la philosophie de l'éducation et à l'histoire des idées éducatives, et plus particulièrement aujourd'hui aux pratiques artistiques et culturelles, aux rencontres et aux intersections de l'art et de l'école, et de façon plus générale à la dimension esthétique en éducation.

Φιλόσοφος, ομότιμος καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Lumière Lyon2 και διευθυντής του *Ινστιτούτου Επιστημών και Πρακτικών της Εκπαίδευσης και τη Κατάρτισης* (Institut des Sciences et des Pratiques d' Education et de Formation /ISPEF). Το έργο του τοποθετείται στην τομή φιλοσοφίας και παιδαγωγικής, τέχνης και εκπαίδευσης, κοινωνιολογίας και φιλοσοφίας της παιδείας. Μέλος του εργαστηρίου *Εκπαίδευση, Κουλτούρες και Πολιτικές* (*Education Cultures et Politiques*), αναπτύσσει έρευνες στο χώρο της φιλοσοφίας της παιδείας και της ιστορίας των εκπαιδευτικών ιδεών και, πιο συγκεκριμένα, των καλλιτεχνικών και πολιτισμικών πρακτικών, των συναντήσεων και των διασταυρώσεων μεταξύ τέχνης και σχολείου, και γενικότερα μεταξύ αισθητικής διάστασης και εκπαίδευσης. Οι σημερινές έρευνές του αφορούν ειδικότερα στην παρέμβαση των καλλιτεχνών στον εκπαιδευτικό και κοινωνικό χώρο, παρέμβαση η οποία σήμερα νοείται ως σημαντική διάσταση τόσο της ιστορίας της τέχνης όσο και της ιστορίας της παιδικής ηλικίας, ο τόπος της διασταύρωσης και της αμοιβαίας γονιμοποίησής τους.

Parmi ses publications sont:

Ενδεικτικές δημοσιεύσεις:

Avec/Με Laurence Loeffel, Repenser l'enfance?, éditions Hermann, 2012; *avec/Με Denis Simard, Paul Ricoeur et la question éducative*, Presses de l'université Laval, 2011; *La photographie comme lien social*, Scéren, 2008; *Des artistes à la maternelle*, éditions du Scéren, 2005; *L'art pour éduquer? La tentation esthétique*, Presses de l'Université Laval, 2004; *Philosophie pour l'éducation*, ESF, 2003; *La science n'éduquera pas*, Peter Lang, 1998.

L'accomplissement personnel comme question éthique et esthétique

La problématique morale traditionnelle se définit comme «souci de l'autre», ainsi que l'exprime la fameuse formule kantienne: «Agis de façon telle que tu traites

l'humanité, aussi bien dans ta personne que dans toute autre, toujours en même temps comme fin, et jamais simplement comme moyen». L'éthique contemporaine met plutôt en avant le «souci de soi». Le philosophe canadien Charles Taylor analyse ce glissement du souci de l'autre au souci de soi, de la morale à l'éthique, sous le thème de «l'authenticité», de la quête de l'authenticité. Devenir soi-même, devenir ce que l'on est, telle serait l'injonction qui gouverne nos vies et nos conduites. Mais comment éduquer, et pour quelles fins, si «l'authenticité» est désormais la valeur qui gouverne nos vies? Cette communication analysera la «morale de l'authenticité» et ses conséquences sur le plan éducatif.

Το προσωπικό επίτευγμα ως ζήτημα ηθικό και αισθητικό

Η παραδοσιακή προβληματική περί ηθικής ορίζεται ως «η φροντίδα του άλλου», όπως εκφράζεται στην περίφημη καντιανή διατύπωση: «Πράττε έτσι ώστε να χρησιμοποιείς την ανθρωπότητα, τόσο στο πρόσωπό σου όσο και στο πρόσωπο κάθε άλλου ανθρώπου, πάντα ταυτόχρονα ως σκοπό και ποτέ μόνο ως μέσο [Kant, Ιμ. (1984). *Θεμέλια της Μεταφυσικής των Ηθών* (μτφρ. Γ. Τζαβάρας). Αθήνα: Δωδώνη]. Η σύγχρονη ηθική μάλλον προβάλλει την «φροντίδα του εαυτού». Ο καναδός φιλόσοφος Charles Taylor αναλύει αυτό το γλίστρημα από τη φροντίδα του άλλου [moral] στη φροντίδα του εαυτού [ethics], υπό το πρίσμα της «αυθεντικότητας», της αναζήτησης της αυθεντικότητας. Το γίνεσθαι εαυτόν, να γίνεσαι δηλαδή αυτό που είσαι, αυτός θα ήταν ο κανόνας που κυβερνά τη ζωή και τη συμπεριφορά μας. Αλλά πώς να εκπαιδεύσει κανείς και για ποιο σκοπό, αν η «αυθεντικότητα» είναι πλέον η αξία που κυβερνά τις ζωές μας; Αυτή η παρουσίαση θα αναλύσει την «ηθική της αυθεντικότητας» και τις συνέπειές της όσον αφορά στην εκπαίδευση.

Pablo Flores del Rosario, Donaji López Guadarrama (Μέxico/Μεξικό)

Courriel/e-mail: pablofloresdelrosario@hotmail.com

Professor /Instituto Superior de Ciencias de la Educación del Estado de México-Institución pública dependiente del Gobierno del Estado de México. Profr. Normalista, Esc. Normal Rural, Teneía, México. Doctor en Filosofía de la Ciencia por el Instituto de Investigaciones Filosóficas de la UNAM. Formador de Docentes en Filosofía para Niños, con estudios realizados en el IAPC de Montclair State University, New Jersey, usa. ExPresidente de la Federación Mexicana de Filosofía para Niños, (FMFpN). Miembro de la Academia Mexicana de Lógica (AML). Miembro del Consejo Internacional para la Investigación Filosófica con Niños (ICPIC). Investigador Educativo en el Instituto Superior de Ciencias de la Educación del Estado de México. Profesor visitante y Conferencista Magistral: en la Universidad Autónoma de Bucaramanga, Colombia, en la Universidad de Sto. Tomas y la Serena (Serena, Chile), en la Universidad de Puerto e en la Universidad Experimental Simón Rodríguez en Caracas, Venezuela. Asesor en la elaboración del programa de Lógica para el Bachillerato Tecnológico Mexicano. Su objetivo se enfoca a la investigación en Educación desde la perspectiva de las ciencias de la educación y la formación de profesores en el nivel de Maestría y Doctorado en Educación. Línea de investigación: Filosofía y teoría educativa, teoría de la argumentación para la docencia, Hermenéutica de la niñez.

Καθηγητής στην Ανωτέρα Σχολή Επιστημών της Εκπαίδευσης της Πολιτείας του Μεξικό (δημόσιο ίδρυμα που ανήκει στην κυβέρνηση της Πολιτείας του Μεξικό). Διδάκτορας Φιλοσοφίας της Επιστήμης στο Ινστιτούτο Φιλοσοφικών Ερευνών, UNAM. Επιμορφωτής εκπαιδευτικών στη φιλοσοφία για παιδιά, με σπουδές στο Montclair State University, New Jersey, USA. Πρώην πρόεδρος της Μεξικάνικης Ομοσπονδίας για τη Φιλοσοφία για Παιδιά (FMFpN). Μέλος της Μεξικανικής Ακαδημίας της Λογικής (AML). Μέλος του Διεθνούς Συμβουλίου για τη Φιλοσοφική Έρευνα με παιδιά (ICPIC). Ερευνητής στον τομέα της Εκπαίδευσης στο Ανώτερο Ινστιτούτο Επιστημών της Εκπαίδευσης της Πολιτείας του Μεξικό. Επισκέπτης καθηγητής και ομιλητής: Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Bucaramanga στην Κολομβία, Πανεπιστήμιο του Sto. Tomas και της Serena στη Χιλή, Πανεπιστήμιο του Puerto και Πειραματικό Πανεπιστήμιο Simón Rodríguez στο Caracas στη Βενεζουέλα. Αξιολογητής για την ανάπτυξη του προγράμματος Λογικής για το μεξικανικό απολυτήριο στην Τεχνολογική εκπαίδευση. Τα ενδιαφέροντά του εστιάζονται στην έρευνα για την εκπαίδευση από τη σκοπιά της επιστήμης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των εκπαιδευτικών σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο. Βασικός άξονας έρευνας: η φιλοσοφία και η θεωρία της παιδείας και ιδιαίτερα, στο πλαίσιο της φιλοσοφίας για παιδιά, η θεωρία επιχειρηματολογίας για τη διδασκαλία και η ερμηνευτική της παιδικής ηλικίας.

Libros/Βιβλία:

Filosofía y Docencia para Profesores. Pensamiento y Razonamiento Lógico.

Donaji López Guadarrama (Μέxico/Μεξικό)

Courriel/e-mail: donajilh@hotmail.com

Maestra en Ciencias de la Educación, por el Instituto Superior de Ciencias de la Educación del Estado de México. Estudiante de Doctorado en Ciencias de la Educación, por el Instituto Superior de Ciencias de la Educación del Estado de México.

Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου και Υποψ. Διδασκίστρια στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης στο Ανώτερο Ινστιτούτο Επιστημών της Εκπαίδευσης της Πολιτείας του Μεξικό.

Para una tesis de la relación entre ética y aprendizaje “como texto” en Filosofía de la Educación

Partimos de una hipótesis de trabajo: la verdad, el sentido, el significado y los aprendizajes son resultado de determinadas prácticas sociales, si las pensamos desde la perspectiva del acto ético. En esta perspectiva, ni la verdad, el conocimiento o el sentido son algo absoluto, porque son conceptos públicamente negociados, donde todos aprendemos de todos, porque todos participamos de la construcción del texto que es nuestro aprendizaje. La hipótesis se despliega en dos apartados. En el primero jugamos con la primera parte: ni la verdad, el conocimiento o el sentido son algo absoluto, porque son conceptos públicamente negociados, donde todos aprendemos de todos. En la segunda parte desplegamos la tesis del aprendizaje como texto: la construcción del texto que es nuestro aprendizaje.

Για μια υπόθεση αναφορικά με τη σχέση ηθικής και μάθησης ως «κειμένου» στη φιλοσοφία της παιδείας

Εκκινούμε από μια υπόθεση εργασίας: η αλήθεια, η αίσθηση, το νόημα και η μάθηση είναι το αποτέλεσμα συγκεκριμένων κοινωνικών πρακτικών, αν τα σκεφτούμε από την προοπτική της ηθικής πράξης. Σε αυτήν την προοπτική, ούτε η ηθική ούτε η γνώση ή η αίσθηση είναι απόλυτες, διότι πρόκειται περί εννοιών που γίνονται αντικείμενο πραγμάτευσης δημόσια, εκεί όπου όλοι μαθαίνουμε απ' τον καθένα, επειδή ακριβώς όλοι συμμετέχουμε στην κατασκευή του κειμένου που είναι η ίδια μας η μάθηση. Η υπόθεση αυτή αναλύεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος ασχολούμαστε με το πρώτο σκέλος της πρότασης, σύμφωνα με το οποίο ούτε η αλήθεια ούτε η γνώση ή η αίσθηση είναι απόλυτες. Στο δεύτερο μέρος αναπτύσσουμε τη θέση της μαθητείας ως κειμένου: η κατασκευή του κειμένου συγκροτεί τη μάθησή μας.

Walter Kohan (Brésil/Βραζιλία)

Courriel/e-mail: wokohan@gmail.com

<https://uerj.academia.edu/WalterKohan/CurriculumVitae>

Docteur en Philosophie de l'Université Iberoamericaine de Mexique et il a fait ses études post-doctorales à l'Université de Paris VIII. Actuellement, il est professeur 1ère classe de philosophie de l'éducation de Université de l'Etat de Río de Janeiro (UERJ) et chercheur du Conseil National de Recherches (CNPq) et du programme Pro-Ciencia de la Fondation de Soutien de la Recherche de Río de Janeiro (FAPERJ). Entre 1999 y 2001 fût Président du Conseil International pour la Recherche Philosophique avec les Enfants (ICPIC). Il est auteur et co-auteur de plus de 30 livres.

Διδάκτορας του Ιβηροαμερικανικού Πανεπιστημίου του Μεξικού, έχει ολοκληρώσει τις μεταδιδακτορικές σπουδές του στο Πανεπιστήμιο Paris 8. Επί του παρόντος, είναι καθηγητής Φιλοσοφίας της Παιδείας στο Universidad del Estado de Río de Janeiro (UERJ) και ερευνητής στο Εθνικού Συμβουλίου Ερευνών (CNPq) και στο πρόγραμμα Pro-Ciencia του Fundación de Apoyo a la investigación de Río de Janeiro (FAPERJ). Υπήρξε πρόεδρος του Διεθνούς Συμβουλίου για τη Φιλοσοφική Έρευνα με τα Παιδιά (ICPIC) για την περίοδο 1999-2001. Έχει συγγράψει αυτόνομα ή σε συνεργασία περισσότερα από τριάντα βιβλία.

Parmi ses publications sont:

Ενδεικτικές δημοσιεύσεις:

Infancia. Entre Educación y Filosofía (Barcelona: Laertes, 2004), Filosofía: la paradoja de aprender y enseñar (Buenos Aires: Libros del Zorzal, 2008), Sócrates. El enigma de enseñar (Buenos Aires: Biblos, 2009) y Filosofía y educación. La infancia y la política como pretextos (Caracas: FUNDARTE, 2011).

Presence and absence of Ethics

Ethics seems to be everywhere: bioethics, ethical committees, ethical education, market ethics, technologization of ethics, even the bank administration try to apply their sadistic plans appealing to ethical principles and concerns. In education, the introduction of a space for moral or ethical formation is not all that promising because it seems that being everywhere, ethics is nowhere. On the other hand, philosophical ethics is not about spreading some given morality nor about discussing how to apply non-discussed principles. A philosophical ethics in educational institutions begins when one is putting into question what is ethics about, what are its meanings and senses opening in that way research space in school that might help students and teachers to live a more examined life.

Παρουσία και απουσία ηθικής

Η Ηθική δείχνει να βρίσκεται παντού: βιοηθική, επιτροπές ηθικής, ηθική εκπαίδευση, ηθική αγορά, τεχνολογικοποίηση της ηθικής – ακόμα και η τραπεζική διοίκηση προσπαθεί να εντάξει τα σαδιστικά της σχέδια επικαλούμενη ηθικές αρχές και ανησυχίες. Στην εκπαίδευση, η εισαγωγή ενός χώρου για την ηθική μόρφωση δεν υπόσχεται πολλά: με το να βρίσκεται παντού, η ηθική δε βρίσκεται πουθενά. Από την άλλη, η φιλοσοφική Ηθική δε συνίσταται στο να διαδίδει κάποια ήδη δοσμένη ηθική ούτε να συζητά πώς θα εφαρμοστούν αρχές που δεν έχουν συζητηθεί. Η φιλοσοφική Ηθική στους εκπαιδευτικούς θεσμούς ξεκινά, όταν ο περὶ Ηθικής ορισμός, καθώς επίσης το νόημα και οι σημασίες της, τίθενται υπό ερώτηση, διανοίγοντας ακριβώς ένα χώρο έρευνας στο σχολείο που θα μπορούσε να βοηθήσει μαθητές και δασκάλους να ζήσουν μια πιο φιλοσοφημένη ζωή.

Didier Moreau (France/Γαλλία)

Courriel/e-mail: moreaudi@wanadoo.fr

<http://www.llcp.univ-paris8.fr/spip.php?article1237>

<http://didier.moreau.fr.pagesperso-orange.fr/>

Professeur des Universités en philosophie de l'éducation à Paris VIII Vincennes Saint-Denis, rattaché au Laboratoire d'études des Logiques Contemporaines de la Philosophie (EA4008) et associé au Laboratoire Experice (EA3971). Agrégé de philosophie, après avoir enseigné dans le second degré, a rejoint la formation des maîtres à Nantes, dès la création des IUFM. Il y a ouvert un champ de recherches sur l'éthique professionnelle des enseignants, entendue comme construction éthique de soi (*L'éthique professionnelle des enseignants, enjeux, structures et méthodes* (dir.), Paris, L'Harmattan, 2012). Ses travaux ont ensuite porté sur la réappropriation du champ philosophique par la question éducative (*Éducation et Théorie morale*, Paris, Vrin, 2011) dans la perspective de dégager la philosophie de l'éducation de toute hégémonie prescriptive. Il développe parallèlement des recherches sur les pédagogies de l'émancipation, dans le cadre d'une éducation tout au long de la vie (L'étrangeté de la formation de soi, *Le Télémaque* n° 41, p. 115-132, 2012). Ses travaux s'orientent vers le paradigme d'une éducation métamorphique, comme antidote aux perspectives métaphysiques de la conversion éducative. Membre des comités de rédaction du *Télémaque*, de *Penser l'éducation*.

Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Paris 8 Vincennes Saint-Denis, όπου δραστηριοποιείται στο χώρο της διά βίου εκπαίδευσης. Διδάκτορας στις επιστήμες της αγωγής και στη φιλοσοφία, αρχικά δίδαξε στο χώρο της επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και, αργότερα, στο Πανεπιστήμιο της Νάντης. Ερευνητής στο *Εργαστήριο Μελετών και Ερευνών στις Σύγχρονες Λογικές της Εκπαίδευσης* (Laboratoire d'études et de recherches sur les Logiques Contemporaines de la Philosophie/ LLCP, EA 4008, Paris 8) και στο Laboratoire Experice (EA 3971, Paris 8-Paris 13). *Ερευνητικά πεδία*: Φιλοσοφία της Παιδείας, Ηθική της Εκπαίδευσης, Ιστορία των παιδαγωγικών ιδεών, Πολιτική Φιλοσοφία της χειραφέτησης. Διάνοιξε ένα πεδίο ερευνών στην επαγγελματική ηθική των εκπαιδευτικών, ιδωμένη ως ηθική οικοδόμηση του εαυτού (*L'éthique professionnelle des enseignants, enjeux, structures et méthodes* (dir.), Paris, L'Harmattan, 2012). Στη συνέχεια, το έργο του επικεντρώθηκε στην επανιδιοποίηση του εκπαιδευτικού ζητήματος από τη φιλοσοφία (*Éducation et Théorie morale*, Paris, Vrin, 2011), στην προοπτική της απελευθέρωσης της φιλοσοφίας της παιδείας από κάθε ηγεμονία προδιαγραφών. Παράλληλα, αναπτύσσει τις έρευνές του γύρω από τις παιδαγωγικές της χειραφέτησης, στο πλαίσιο μιας δια βίου εκπαίδευσης (L'étrangeté de la formation de soi, *Le Télémaque* n° 41, p. 115-132, 2012). Το έργο του προσανατολίζεται προς το παράδειγμα μιας μεταμορφικής εκπαίδευσης ως αντίδοτου στις μεταφυσικές προοπτικές της εκπαιδευτικής μεταστροφής.

Publications récentes:

Πρόσφατες δημοσιεύσεις:

Éthique et pédagogie: entre l'institution de moralité et le désengagement éthique, comment ouvrir le champ d'un perfectionnement moral à l'école?, *Recherches en éducation*, CREN, HS n°6, Mars, p. 62-67, 2014. La formation universitaire à l'éthique de l'enseignement: Peut-on former à l'éducation tout au long de la vie?, in G. Poulain coord., *Éducation en Afrique et en Europe*, Paris, L'Harmattan, coll. *Philosopher en Afrique*, 2014. Logique de la métamorphose morale: la valeur de l'enseignement philosophique à travers le *Traité de logique et de morale* (1939) de G. Canguilhem et C. Planet, Louise Ferté, Aurore Jacquard et Patrice Vermeren, *La formation de Georges Canguilhem. Un entre-deuxguerres philosophique*, Paris, Hermann, p. 123-141, 2013. Les paradoxes d'une éducation métamorphique: l'Émile de Jean-Jacques Rousseau, in A.M. Drouin-hans, M. Fabre, D. Kambouchner, A. Vergnioux, *L'Émile de Rousseau: regards d'aujourd'hui*. Paris, Hermann, pp. 443-462, 2013; La citoyenneté comme éducation de soi-même: les enjeux contemporains d'un enseignement de la morale à l'école, in J.F. Dupeyron & C. Miqueu, *Éthique et déontologie dans l'Éducation Nationale*, Paris, A. Colin, p. 113-128, 2013. L'utopie de la Spectralité: le problème de la transmission des savoirs chez Jules Verne, in P. Mustière & M. Fabre, coord., *Jules Verne, Science, crises et utopies Rencontres Jules Verne*, Nantes, Coiffard éditions, p. 77-84, 2013. De la critique de l'aliénation à la critique de l'irresponsabilité comme source des concepts éthiques d'une éducation à la consommation, in F. Jutras & A. Agundez Rodriguez (dir.), *Enseigner et penser l'éducation à la consommation*, Québec, PU Laval, p. 41-59, 2013. L'éducation, l'État et la poésie, une controverse à Weimar entre Schiller et Herder, in A. Vergnioux (éd.), *Grandes controverses en éducation*, Bern, Peter Lang, p. 53-73, 2013.

L'engagement éthique et la professionnalité enseignante

Lorsqu'on examine le contenu programmatique qui répond à la requête institutionnelle que l'enseignant devienne un agent moral, on s'aperçoit qu'il bifurque dans deux directions: une perspective juridique qui neutralise la dimension morale au profit d'une déontologie jurisprudentielle d'abord, associée ensuite à une promotion des éthiques compassionnelles qui insistent sur le rapport émotif à autrui : pour parodier Kant, «obéissez et soyez bienveillants!».

Ma contribution se consacrera à comprendre cette promotion des éthiques compassionnelles, en faisant l'hypothèse qu'elle correspond à un désarmement pratique des sujets dans une institution qui se proclame elle-même bienveillante. Dans un second temps, j'analyserai la proposition alternative, issue de Canguilhem et de Badiou, d'une éthique de l'engagement, possédant sa propre normativité dans son exposition aux rencontres qui la désorganisent. Si la neutralisation de la rencontre est la clef de la technicisation de l'éducation, à travers les techniques de production et de domination (Habermas), son dépassement met en jeu les

«techniques de soi» (Foucault) comme mode de subjectivation propre à la relation éducative.

Ηθική δέσμευση και ο εκπαιδευτικός επαγγελματισμός

Κατά την εξέταση του προγραμματικού περιεχομένου που ανταποκρίνεται στο θεσμικό αίτημα, σύμφωνα με το οποίο ο εκπαιδευτικός οφείλει να γίνει ηθικός φορέας, αντιλαμβάνεται κανείς ότι αυτό διακλαδίζεται σε δύο κατευθύνσεις: μία νομική που, αρχικά, εξουδετερώνει την ηθική διάσταση προς όφελος μιας δικονομικής δεοντολογίας, για να συνδεθεί, στη συνέχεια, με την προώθηση παρηγορητικών ηθικών που εμμένουν στη συναισθηματική σχέση με τους άλλους: παρωδώντας τον Καντ, «υπακούτε και έστε ευμενείς!».

Η εισήγηση θα επικεντρωθεί στην κατανόηση αυτής της προώθησης των παρηγορητικών ηθικών, διατυπώνοντας την υπόθεση, ότι αυτές αντιστοιχούν σε μία πρακτική αφοπλισμού των υποκειμένων εντός ενός θεσμού, που ο ίδιος διακηρύσσει τον εαυτό του ως καλοπροαίρετο. Σε ένα δεύτερο στάδιο, θα αναλύσω την εναλλακτική πρόταση, στην προέκταση της σκέψης των Canguilhem και Badiou, περί μιας ηθικής της δέσμευσης, η οποία κατέχει τη δική της κανονιστικότητα, καθώς εκτίθεται στις συναντήσεις που την αποδιοργανώνουν. Εάν η ουδετεροποίηση της συνάντησης είναι το κλειδί για την τεχνικοποίηση της εκπαίδευσης, μέσα από τις τεχνικές παραγωγής και κυριαρχίας (Habermas), η υπέρβαση αυτής της ουδετεροποίησης κινητοποιεί τις «τεχνικές του εαυτού» (Foucault) ως τρόπο υποκειμενοποίησης που προσιδιάζει στην παιδαγωγική σχέση.

Jacques Quintin (Canada/Καναδάς)

Courriel/e-mail: Jacques.Quintin@USherbrooke.ca

<http://www.usherbrooke.ca/bdethique/ressources-en-ethique/personnes-ressources/jacques-quintin/>

Professeur agrégé, il a fait ses études doctorales en philosophie à l'Université Laval après des études de philosophie à l'Université de Montréal. Depuis 2006, il enseigne l'éthique clinique à la faculté de médecine et des sciences de la santé de l'Université de Sherbrooke. Dans le cadre de l'enseignement de l'éthique clinique, Jacques Quintin s'est intéressé aux questions de pédagogie et aux questions relatives à la place de la réflexion dans le parcours de professionnalisation. Il s'intéresse à la question de la relation d'aide qu'on retrouve autant dans le milieu des soins que dans le monde de l'éducation et qui gravite autour des questions du bien-agir en vue du bien-être et de l'accomplissement de soi en regard d'une réflexion sur la vie humaine. Il a publié aux éditions Liber, *Herméneutique et psychiatrie. Pouvoirs et limites du dialogue* (2005). Également en 2013, *Éthique et toxicomanie. Les conduites addictives au cœur de la condition humaine*. En 2015, il a fondé l'Association francophone internationale d'éthique de la relation d'aide et de la santé mentale.

Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο του Montréal και σε διδακτορικό επίπεδο στο πανεπιστήμιο Laval του Καναδά. Από το 2006, είναι καθηγητής κλινικής ηθικής στη Σχολή Ιατρικής & Επιστημών της Υγείας του Πανεπιστημίου Sherbrooke. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του, ενδιαφέρεται για τα ζητήματα της παιδαγωγικής και για ερωτήματα σχετικά με τη θέση της αναστοχαστικότητας στη διαδρομή της επαγγελματοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, μελετά το ζήτημα της σχέσης υποστήριξης που βρίσκουμε τόσο στους κόλπους των επαγγελματιών περίθαλψης όσο και στον κόσμο της εκπαίδευσης και που περιστρέφεται γύρω από το θέμα του ευ πράττειν με στόχο το ευ ζην και την αυτοπραγμάτωση, αναφορικά με ένα στοχασμό για την ανθρώπινη ζωή. Έχει δημοσιεύσει στις εκδόσεις Liber: *Herméneutique et psychiatrie. Pouvoirs et limites du dialogue* (2005). Επίσης το 2013, *Éthique et toxicomanie. Les conduites addictives au cœur de la condition humaine*. Το 2015, ίδρυσε την Διεθνή Γαλλόφωνη Ένωση ηθικής της συμβουλευτικής και της ψυχικής υγείας.

Quelle éducation pour quel bien-être? L'enjeu éthique du bien-être

Derrière la question du bien-être ou du bonheur se cache une manière de penser qui renvoie à un style de vie ou un art de vivre. Il existe un imaginaire du bien-être. Huxley et Nozick en ont fait une expérience de pensée. La notion de bonheur et de bien-être est polysémique. Cela nous conduira à distinguer eudaimonia entendu comme accomplissement de soi et bonheur entendu comme sentiment de bien-être. Ensuite, nous décrirons l'évolution de l'idée du bien-être chez les Anciens jusqu'à la conception du bonheur issu du libéralisme moral en passant par

Aristote, Spinoza, Kant et Mill jusqu'à la psychologie positive et au narcissisme (Lash). Nous constaterons qu'il y a un glissement et une confusion entre l'autonomie au sens kantien et l'autodétermination des modernes. Ensuite, nous explorerons l'idée qu'il existe une relation étroite entre le bien-être et la santé. À la lumière des travaux de Gadamer, nous verrons que le bien-être échappe à l'objectivation scientifique. Je propose de penser autrement le bien-être. Le travail de Jager nous servira d'exemple. Cela n'est pas sans conséquence pour la politique et l'éducation. La pensée de Nussbaum permettra de réfléchir sur les conditions de possibilité pragmatiques pour l'émergence du bien-être. Notre conclusion est le fait que le bien-être exige une éducation: de la sagesse, c'est-à-dire un travail de la pensée pour établir une mise à distance. Enfin, nous proposerons des exercices éducatifs pour favoriser cette distance, car le bien-être est quelque chose qu'on doit apprendre à manipuler avec soin.

Ποια εκπαίδευση για ποιο ευ ζην; Το ηθικό διακύβευμα του ευ ζην

Πίσω από το ζήτημα του ευ ζην ή της ευτυχίας κρύβεται ένας τρόπος σκέψης που παραπέμπει σε ένα ύφος ζωής ή σε μία τέχνη ζωής. Υπάρχει ένα φανταστικό του ευ ζην. Οι Huxley και Nozick δημιούργησαν από αυτό μια εμπειρία σκέψης. Η έννοια της ευτυχίας και του ευ ζην είναι πολυσημική. Αυτό θα μας οδηγήει στο να διακρίνουμε εδώ την έννοια της ευδαιμονίας που νοείται ως αυτοπραγμάτωση και την έννοια της ευτυχίας που νοείται ως αίσθημα του ευ ζην. Στη συνέχεια, θα περιγράψουμε την εξέλιξη της ιδέας του ευ ζην στους αρχαίους μέχρι τη σύλληψη της ευτυχίας, όπως προέκυψε από τον ηθικό φιλελευθερισμό περνώντας από τον Αριστοτέλη, το Spinoza, τον Kant και τον Mill και φτάνοντας μέχρι τη θετική ψυχολογία και το ναρκισσισμό (Lash). Θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχει μία ολίσθηση και μια σύγχυση ανάμεσα στην έννοια της αυτονομίας με την καντιανή έννοια και την έννοια της αυτοδιάθεσης στο πλαίσιο της νεωτερικότητας. Στη συνέχεια, θα διερευνήσουμε την ιδέα της ύπαρξης στενής σχέσης μεταξύ του ευ ζην και της υγείας. Υπό το φως των εργασιών του Gadamer, θα δούμε ότι το ευ ζην διαφεύγει της επιστημονικής αντικειμενοποίησης. Προτείνω να σκεφτούμε το ευ ζην με διαφορετικό τρόπο: η εργασία του Jager θα μας χρησιμεύσει ως παράδειγμα, κάτι που δεν μένει χωρίς συνέπειες για την πολιτική και την εκπαίδευση. Η σκέψη της Nussbaum θα μας επιτρέψει να στοχαστούμε σχετικά με τις πρακτικές προϋποθέσεις της δυνατότητας για την ανάδυση του ευ ζην. Το συμπέρασμά μας συνίσταται στο γεγονός ότι το ευ ζην απαιτεί εκπαίδευση: εκπαίδευση της σωφροσύνης, δηλαδή, εργασία της διάνοιας, με στόχο να εγκατασταθεί ένα είδος αποστασιοποίησης. Τέλος, θα προτείνουμε εκπαιδευτικές ασκήσεις για την ενθάρρυνση αυτής της απόστασης, διότι το ευ ζην είναι κάτι που οφείλουμε να μάθουμε να χειριζόμαστε με φροντίδα.

Έλενα Κ. Θεοδωροπούλου/ Ε. Κ. Théodoropoulou (Grèce/Ελλάδα)

Courriel /e-mail: theod@rhodes.aegean.gr

<http://www.pse.aegean.gr/labs/eerpreff>

<http://rephedenprax.blogspot.gr>

Καθηγήτρια της Φιλοσοφίας της Παιδείας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σπούδασε Φιλοσοφία στην Ελλάδα και στη Γαλλία (Ε.Κ.Π.Α. & Πανεπιστήμια François Rabelais/Tours, René Descartes/Poitiers). Επισκέπτρια καθηγήτρια στα Université Paris 8/Vincennes-St Denis και Université de Rouen και προσκεκλημένη καθηγήτρια στο Universidad do Porto. Ιδρυτικό μέλος της Sofphied (Γαλλική Εταιρεία της Φιλοσοφίας της Παιδείας), ξένη ερευνήτρια στο FCT (Fundação para a Ciência e a Tecnologia - Ministério da Ciência, Tecnologia e ensino superior) της Πορτογαλίας και στο National Foundation of Research of Brazil (CNPq - Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e Tecnológico), είναι ιδρύτρια του διεθνούς δικτύου «Φιλοσοφία της Παιδείας στην Πράξη». Δραστηριοποιείται ερευνητικά στα πεδία της Ηθικής στην εκπαίδευση με έμφαση σε μορφές εφαρμοσμένης ηθικής, την Πρακτική Φιλοσοφία και τη Φιλοσοφία με παιδιά. Διευθύντρια του «Εργαστηρίου Έρευνας στην Πρακτική και Εφαρμοσμένη Φιλοσοφία» (Ε.Ε.Π.Ε.Φ.), μέλος επιστημονικών επιτροπών σε διεθνή περιοδικά, και μέλος διεθνών ερευνητικών ομάδων.

Professeure - Université d'Égée. Etudes: 1. Département Philosophique de l'École Philosophique de l'Université Nationale d'Athènes, «Kapodistriakon» (1983). 2. D.E.A., Philosophie (Traditions religieuses et dogmes Philosophiques), Université François Rabelais de Tours (1985). Doctorat, Université René Descartes de Poitiers - Faculté des Sciences Humaines (1996). D.E.A., Sciences de l'Antiquité, Université René Descartes de Poitiers - Faculté des Lettres et des Langues, Institut de Grec (1996). Professeure invitée: Université de Paris 8 de Vincennes à Saint-Denis UFR SEPF / Département des Sciences de l'éducation et Université de Rouen/ U.F.R. de Psychologie, Sociologie et Sciences de l'Éducation /Laboratoire CiViic et dans le cadre Erasmus, à: IF/GFE Université de Porto, Institut de Philosophie, Université Catholique de l'Ouest. Membre des équipes de recherche dans le cadre de collaboration européennes et internationales, membre co-fondateur de la Société Francophone de Philosophie de l'Éducation (Sofphied), chercheuse étrangère à FCT (Fundação para a Ciência e a Tecnologia- Ministério da Ciência, Tecnologia e ensino superior) et à National Foundation of Research of Brazil (CNPq - Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e Tecnológico), membre de comités de: «*Penser l'éducation, Philosophie de l'Éducation et Histoire des Idées Pédagogiques*», *Revista Colombiana de Educacion Superior*, «*Itinerários de Filosofia da Educação*»: «*Percursos & Ideias*». Directrice du «Laboratoire de Recherche sur la Philosophie Pratique et Appliquée» (L.R.Ph.P.A) et coordinatrice du Réseau de Philosophie de l'Éducation en Praxis (Re.Phed.en.Prax.), elle travaille sur la philosophie de l'éducation donnant emphase à la philosophie pratique, à des formes d'éthique appliquée et à la philosophie avec les enfants.

«Vue perspicace des fondements des bâtiments possibles» * désertée: bavardage et silence des valeurs en éducation

Serait-ce l'axio-logie éducative un «bavardage»/Geschwätz (en opposition à une «véritable philosophie», v. Bouveresse J., 1999, *Prodiges et vertiges de l'analogie*) court-circuitant trop vite les rugosités de la pensée éthique, produisant de pseudo-dialogues qui tournent toujours sur leur propre axe? Serait-ce d'autre part la recherche philosophique un moyen, lieu transitif, pore ou seuil qui, malgré le caractère fortement normatif, centralisateur et solidifiant de l'élément moral et axio-logique en éducation, permettrait de saisir et affronter le double paradoxe de la désincarnation/déshumanisation en plein éloge de la personne humaine (et vice versa) ainsi que de la réduction à l'universel en pleine insistance à la nécessité de singularisation/différentiation (et vice versa)? Pourrait-elle cette recherche intervenir et sensibiliser à l'égard des phénomènes de standardisation et de simplification non réfléchies dans le cadre d'une production de valeurs à la fois persistant et saccadée, mécanique et souhaitable en tant que fil conducteur de la vie éthique, ce qui instrumentalise l'élément de la valeur loin de l'éthos d'une éducation problématisant, euristique, critico-créative et radicalisant? Pour une morale à haute-voix, pour une morale omnisciente et abstraite renvoyant bel et bien, d'une manière brute, en guise d'alibi à la fonction du sens commun, comme sens partagé par les hommes, qu'est-ce ce que signifierait comprendre le désœuvrement, le presque rien, le murmure, le je-ne-sais quoi, le doute, l'hésitation, le refus, le silence, résidus tout insaisissables pendant l'expérience éducative ou au sein des discours éthico-éducatifs?

L'inter-référentiel, inter-relationnel, inter-culturel, inter-scientifique des situations éducatives semblent désormais rendre difficile l'accès à l'exigence éthique ainsi qu'à l'intégration des valeurs dans les débats éducatifs glissant désormais (ironiquement pour les aspirations éducatives) sur leur pente relativiste et à la fois moralisante. Tout aussi bien, la tendance dominante à la précision, la clarté et la certitude dans le cadre d'une éthique dite appliquée virée au solutionnisme étouffe l'émergence de l'aporie évacuant prématurément les tiraillements antinomiques créés par l'insertion intense et souvent dérégulée des éléments de mobilité, d'instabilité, de paradoxalité, d'imaginaire, d'a-normalité. Or, les valeurs éthiques se présentant *à la fois* comme fluctuantes et immobiles, instituant et instituées, fixées et réinventées, claires et confuses, découvertes et re-dissimulées, localisées et trans-portables, désincarnées, dé-concrétisées et incarnées, l'identité et l'altérité s'explorent et le soi éthique soit se pulvérise soit se statue, en fragilisant ou cimentant les certitudes, leur construction et leur qualité. Si on travaille dans la trans-altérité / trans-identité en même temps que dans l'hybride, le complexe

* Ludwig Wittgenstein: *Culture & Value*, 1980

et l'irrationnel, comme dans un environnement qui reste foncièrement inconcevable et intraitable par l'éducation, la cause invoquée renvoyant à ses effets diluants, infectant et dé-moralisant (en fait un environnement banni hors de l'éthique éducative), c'est alors que la formation et l'enseignement des valeurs tombent facilement sous les coups d'une aliénation couvant, d'une dépendance à la construction – à des constructions de plus en plus compliquées (Ludwig Wittgenstein: *Culture & Value*, 1980), à la fois bavardes et silencieuses.

«Διαυγής Θέα των Θεμελίων των δυνατών οικοδομημάτων»*: φλυαρία και σιωπή των ηθικών αξιών στην εκπαίδευση

Θα ήταν η εκπαιδευτική αξιολογία μία «φλυαρία»/Geschwätz (σε αντιπαράθεση με μία «πραγματική φιλοσοφία», βλ. Bouveresse J. 1999, *Prodiges et vertiges de l'analogie*), η οποία παρακάμπει γρήγορα τις τραχύτητες της ηθικής σκέψης, παράγοντας ψευδο-διαλόγους που γυρνούν γύρω από τον άξονά τους; Θα ήταν, από την άλλη μεριά, η φιλοσοφική έρευνα ένα μέσο, ένας τόπος μεταβατικός, πόρος ή κατώφλι, που, παρά τον ισχυρά κανονιστικό, συγκεντρωτικό και χαρακτήρα του ηθικού και αξιολογικού στοιχείου στην εκπαίδευση, θα επέτρεπε να συλλάβουμε και να αντιμετωπίσουμε το διπλό παράδοξο της αποσάρκωσης/αποανθρωποποίησης, εν μέσω ωστόσο εγκωμίων του ανθρώπινου προσώπου (και αντίστροφα), όπως επίσης και της αναγωγής στο καθολικό; εν μέσω μάλιστα επιμονής στην αναγκαιότητα εξατομίκευσης/διαφοροποίησης (και αντίστροφα); Θα μπορούσε έτσι η φιλοσοφία να παρέμβει και να ευαισθητοποιήσει έναντι φαινομένων αστόχαστης παγιοποίησης και απλοποίησης στο πλαίσιο μιας παραγωγής αξιών, εμμένοντας συγχρόνως και σπασμωδικής, μηχανικής και εμπρόθετης ως καθοδηγητικού νήματος της ηθικής ζωής, κάτι που εργαλαιοποιεί το στοιχείο της αξίας μακράν του ήθους μιας εκπαίδευσης προβληματοποιούσας, ευρετικής, κριτικο-δημιουργικής και ριζικοποιητικής; Για μια υψηλόφωνη ηθική, για μια αξιολογία παντογνώστρια που παραπέμπει ως άλλοθι στανικά και ακατέργαστα στη λειτουργία του κοινού, ως νου που μοιράζεται από κοινού από τους ανθρώπους, τι σημαίνει να κατανοούνται/συμπεριλαμβάνονται η απραξία, το σχεδόν τίποτα, το μουρμούρισμα, το δεν-ξέρω-τι, η αμφιβολία, ο δισταγμός, η άρνηση, η σιωπή, όλα αυτά δηλαδή τα υπόλοιπα που παραμένουν ασύλληπτα κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής εμπειρίας ή στους κόλπους των ηθικο-εκπαιδευτικών λόγων;

Το δια-αναφορικό, δια-σχεσιακό, δια-πολιτισμικό, δια-επιστημονικό των εκπαιδευτικών καταστάσεων μοιάζει έκτοτε να δυσκολεύει την πρόσβαση στην ηθική αξίωση, όπως επίσης και στην ενσωμάτωση των αξιών μέσα στους εκπαιδευτικούς δια-λόγους γλιστρώντας (ειρωνικά για τις εκπαιδευτικές βλέψεις) πάνω στο σχε-

* Ludwig Wittgenstein: *Πολιτισμός και αξίες*, 1980

τικιστικό τους και συγχρόνως ηθικολογικό τους επικλινές. Συγχρόνως, η τάση, εξίσου κυρίαρχη, προς την ακρίβεια, τη σαφήνεια και τη βεβαιότητα στο πλαίσιο μιας ηθικής, κατά τα λεγόμενα εφαρμοσμένης, στραμμένης στην επικράτηση της λύσης, φαίνεται να καταπνίγει την ανάδυση της απορίας κενώνοντας πρόωρα τις αντινομικές διεκκυστίδες που δημιουργούνται από την έντονη και συχνά ακατάστατη εισροή στοιχείων κινητικότητας, αστάθειας, παραδοξότητας, φαντασιακού, μη-κανονικότητας. Από την άλλη, οι ηθικές αξίες παρουσιάζονται την ίδια στιγμή ως ρέουσες και ακίνητες, θεσμιζουσες και θεσμισμένες, καθορισμένες και επανεφευρισκόμενες, σαφείς και συγκεχυμένες, εντοπισμένες και μεταφερόμενες, ανακαλυπτόμενες και εκ νέου κρυμμένες, αποσαρκωμένες, απο-συγκεκριμενοποιημένες και ενσαρκωμένες, η ταυτότητα και η ετερότητα εκρήγνυνται και το ηθικό εγώ είτε κονιορτοποιείται είτε μαρμαρώνει ευθραυστοποιώντας ή εδραιώνοντας τις βεβαιότητες, την οικοδόμηση και την ποιότητά τους. Εάν κινούμαστε συχνά μέσα στην δια-ετερότητα/δια-ταυτότητα και την ίδια στιγμή στην υβριδικότητα, το πολύπλοκο και το παράλογο, όπως μέσα σ'ένα περιβάλλον που μέσα στον εκπαιδευτικό χώρο παραμένει κατ'ουσίαν αδιανόητο και δυσδιάβατο με επικαλούμενη αιτιολογία τα επαπειλούμενα διαλυτικά, μολυντικά και αν-ηθικοποιητικά αποτελέσματά του, στην πραγματικότητα, αυτό το περιβάλλον εξορίζεται έξω από την εκπαιδευτική ηθική –τότε, η διαμόρφωση και η διδασκαλία των αξιών υποκύπτουν εύκολα κάτω από τα χτυπήματα μιας αλλοτρίωσης που εγκυμονείται, ενός εθισμού στην κατασκευή– σε κατασκευές ολόένα πιο περίπλοκες (Ludwig Wittgenstein, Πολιτισμός και αξίες, 1980), φλύαρες και σιωπηλές συγχρόνως.

Armando Zambrano Leal (Colombie/Κολομβία)

Courriel/e-mail: azambranoleal@gmail.com

http://die.udistrital.edu.co/comunidad/armando_zambrano_leal

Docteur en sciences de l'éducation, Université Paris 8 (France). Directeur du Master en Éducation à l'Université Icesi (Colombie), professeur de l'École des Sciences de l'Éducation, Université (Cali-Colombie). Professeur invité à plusieurs universités d'Amérique Latine et d'Europe. Auteur de plus d'une douzaine des livres sur pédagogie et éducation. Ses recherches sont axées sur la philosophie de l'éducation.

Διδάκτορας του Université Paris 8 στις Επιστήμες της Αγωγής. Διευθυντής του Master στην Εκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο Icesi της Κολομβίας, καθηγητής στη Σχολή Επιστημών της Εκπαίδευσης (στο Cali της Κολομβίας). Επισκέπτης καθηγητής σε πολλά πανεπιστήμια της Λατινικής Αμερικής και της Ευρώπης. Έχει συγγράψει πάνω από δώδεκα μονογραφίες σε θέματα παιδαγωγικής και εκπαίδευσης. Οι έρευνές του επικεντρώνονται στον άξονα της φιλοσοφίας της παιδείας.

Rapport au savoir, rapport à l'autre: pour une éthique de la rencontre

Le rapport au savoir c'est le rapport qu'entretien un sujet avec le monde, les autres et avec soi-même. Au-delà de cette condition purement sociologique du rapport au savoir il y a une exigence éthique fondamentale et philosophique pour autant. Le rapport à l'autre est-il transcendantale puisqu'il installe l'occasion de grandir ensemble. L'autre est la négation de ma solitude dont j'ai besoin pour ne pas accabler mon espoir de devenir autre. La rencontre à l'autre, aux autres, n'est pas vide de violence même si celle-ci ne reste que la source d'une paix possible dans l'horizon du grandir humain. Rencontrer l'autre à l'école et ailleurs c'est l'occasion vivace d'entreprendre notre propre chemin. Du point de vue du rapport enseignants-élèves, le rapport à l'autre, rencontre de l'autre, suscite l'inévitable condition éthique : grandir avec l'autre sans l'assujettir et au même temps reconnaître que l'autre c'est un étranger à moi et son pouvoir n'est que le territoire du grandir ensemble. Faire grandir est aussi grandir ensemble et avec l'autre. Voilà la condition du rapport pédagogique.

Σχέση με τη γνώση, σχέση με τον/την άλλο: για μια ηθική της συνάντησης

Η σχέση προς τη γνώση είναι η σχέση που διατηρεί ένα υποκείμενο με τον κόσμο, τους άλλους και με τον εαυτό του. Πέρα από αυτή την καθαρά κοινωνιολογική συνθήκη της σχέσης προς τη γνώση, υπάρχει παρόλα αυτά μια θεμελιώδης ηθική

και φιλοσοφική απαίτηση. Η σχέση προς τον/την άλλο/η είναι υπερβατική, επειδή εγκαθιστά την ευκαιρία να αναπτυχθούμε από κοινού. Ο/η άλλος/η είναι η άρνηση της μοναξιάς μου την οποία έχω ανάγκη για να μην εξουθενώσω την ελπίδα μου να γίνω άλλος/η. Η συνάντηση με το άλλο, με τους/τις άλλους/ες, δεν είναι ελεύθερη βίας, ακόμη και αν αυτή δεν υφίσταται παρά μόνο ως πηγή μιας ειρηνικής εφικτής στον ορίζοντα της ανθρώπινης ανάπτυξης. Η συνάντηση με τον/την άλλο/η, στο σχολείο και αλλού, είναι η ζωντανή ευκαιρία να αναλάβουμε το δικό μας μονοπάτι. Από την άποψη της σχέσης εκπαιδευτικών-μαθητών, η σχέση προς τον/την άλλο/η, η συνάντηση με το άλλο, δημιουργεί την αναπόφευκτη ηθική συνθήκη: την από κοινού ανάπτυξη με το άλλο πρόσωπο χωρίς την υποταγή του και συγχρόνως, την αναγνώριση ότι ο/η άλλος/η είναι ένας/μία ξένος/η προς εμένα και ότι η δύναμή του δεν είναι παρά μόνο το έδαφος της κοινής μας ανάπτυξης. Ανάπτυξη σημαίνει επίσης ανάπτυξη από κοινού και μαζί με τον άλλο. Αυτή είναι η συνθήκη της παιδαγωγικής σχέσης.

12 Μαΐου/12 Mai

Elena Théodoropoulou & Adalberto Dias de Carvalho

Courriel/e-mail: theod@rhodes.aegean.gr & adcarval@gmail.com

La dilemmatisation comme une aventure

Si selon Michel Serres (Serres M., 1985, *Les cinq sens*,) le geste principal de la *méthode* est l'analyse et si, parmi ses autres caractéristiques, la méthode est appuyée sur une métrique, cherche à se délivrer du labyrinthe «par les meilleurs moyens dans le plus courts délais sur le chemin minimal», dessine un parcours droit dans des espaces homogènes, fait le bon choix devant la bifurcation et désigne la suprématie de la volonté sur l'intellect, en prenant la forme d'une maîtrise rationaliste, la *voie exodique* privilégie au contraire la position de la présence intense, insomniaque observante du sujet, elle met en valeur tout lieu faisant obstacle, son itinéraire étant ouvert, dédalique, tel le chemin odysseén qui n'est pas canonique, elle optimise le parcours, ruse avec les contraintes, ne suit pas la ligne droite mais trace des parcours de gaspillage. La dilemmatisation (Théodoropoulou, Carvalho, 2014) privilégierait cette voie même dans le paysage polymorphe de l'éthique.

Η διληματοποίηση ως περιπέτεια

Εάν σύμφωνα με τον Michel Serres (Serres M., 1985, *Les cinq sens*, Paris, Hachette), η κύρια χειρονομία της *μεθόδου* είναι η ανάλυση και εάν, ανάμεσα στα άλλα χαρακτηριστικά της, η μέθοδος στηρίζεται σε μια μετρική, αναζητά να απαλλαγεί από τον λαβύρινθο «με τα καλύτερα μέσα στον καλύτερο δυνατό χρόνο και στον ελάχιστο δυνατό χώρο», σχεδιάζει μία ευθεία διαδρομή σε χώρους ομογενείς, κάνει την ορθή επιλογή μπροστά στη διασταύρωση και επενδύει στην υπεροχή της θέλησης έναντι της νόησης παίρνοντας τη μορφή μιας ορθολογικής κυριαρχίας, η *εξοδική οδός*, αντίθετα, ευνοεί τη θέση της εντατικής, άγρυπνης παρατηρούσας παρουσίας του υποκειμένου, αναδεικνύει κάθε τόπο που γίνεται εμπόδιο, το δρομολόγιό της όντας ανοιχτό, δαιδαλώδες –όπως ο οδυσσειακός δρόμος που δεν είναι κανονικός, αλλά επιτυγχάνει το καλύτερο αποτέλεσμα μέσα από τη διαδρομή– ξεγελά τους εξαναγκασμούς, δεν ακολουθεί την ορθή πορεία, αλλά σύρει διαδρομές σπατάλης. Η διληματοποίηση (Théodoropoulou, Carvalho, 2014) ευνοεί αυτή την οδό, ακόμα και μέσα στο πολύμορφο τοπίο της ηθικής.

Walter Kohan & Elena Théodoropoulou

Courriel/e-mail: wokohan@gmail.com & theod@rhodes.aegean.gr

«Une vie sans examen ne vaut pas la peine d'être vécue»

(Platon, Apologie de Socrate, 37e-38a)

Une vie éthique et pleine ne saurait que contenir la possibilité de réfléchir à fond sur ce qui la constitue. Or, le nœud entre la réflexion critique et l'éthicité est un nœud par excellence philosophique joignant en plus les éléments de dialogue et de praxis. Durant cet atelier on va penser ensemble relativement à ces valeurs qui distinguent une vie qui ne vaut pas la peine d'être vécue en essayant de prendre conscience de la remarque socratique.

«Ο δὲ ἀνεξέταστος βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ»

(Πλάτων, Απολογία Σωκράτους 37e-38a)

Ένας ηθικός και πλήρης βίος δεν θα μπορούσε παρά να εμπεριέχει τη δυνατότητα αναστοχασμού σε βάθος αυτού που τον συγκροτεί. Ο δεσμός ανάμεσα στον κριτικό αναστοχασμό και την ηθική είναι κατεξοχήν φιλοσοφικός συναρτώντας επιπλέον τα στοιχεία του διαλόγου και της πράξης. Κατά τη διάρκεια αυτού του εργαστηρίου, οι συμμετέχοντες/σες θα σκεφτούν μαζί σχετικά με αυτές τις αξίες που διακρίνουν μία ζωή την οποία δεν αξίζει να τη ζει κανείς επιχειρώντας έτσι να συνειδητοποιήσουν την σωκρατική παρατήρηση.

Alain Kerlan & Elena Théodoropoulou

Courriel/e-mail: Alain.Kerlan@univ-lyon2.fr & theod@rhodes.aegean.gr

La photographie comme objet philosophique

Le fameux «mythe de la caverne», auquel se résume pour beaucoup de nos contemporains la philosophie de Platon, décrit une humanité prisonnière des simples reflets du monde. Nous autres dont le monde quotidien est peuplé d'images, images photographiques, images cinématographiques, images numériques, images de synthèse, sommes-nous ces esclaves aveugles à la vérité que décrit Platon?

Cet atelier proposera aux participants d'y réfléchir à la fois sur le plan philosophique et sur le plan esthétique. Dans un premier temps, en discutant sur la/les philosophies de l'image à partir d'un échantillon d'images photographiques. Dans un second temps, ils seront invités à choisir des photographies et de réfléchir ensemble à "la philosophie de l'image" qui les sous-tend ainsi qu'aux principaux concepts philosophiques impliqués. Dans un troisième temps, à travers un échantillon de textes, ils devront choisir celui qui leur semble être proche de la philosophie de l'image qu'ils auront discutée.

La reconnaissance de la photographie en tant qu'objet philosophique est proposée ici en tant que processus essayant de comprendre et en partie lever les obstacles, d'une part pour que la photographie soit considérée comme un tel objet et d'autre part pour que la philosophie puisse distinguer, constituer et reconstituer son rapport avec la photographie. Dans ce sens, il s'agit d'un pré-atelier par rapport à l'Exposition « Objets Philosophiques » qui sera prochainement organisée dans le cadre des activités du « Laboratoire de recherche en Philosophie Pratique et Appliquée » (L.R.Ph.P.A.) [v. <http://www.pse.aegean.gr/labs/eerpreff/>]

Η φωτογραφία ως φιλοσοφικό αντικείμενο

Η περίφημη «αλληγορία του σπηλαίου», στην οποία συνοψίζεται σύμφωνα με πολλούς σύγχρονους μελετητές η φιλοσοφία του Πλάτωνα, περιγράφει μια ανθρωπότητα φυλακισμένη στις απλές αντανακλάσεις του κόσμου. Εμείς οι άλλοι, των οποίων ο καθημερινός κόσμος είναι γεμάτος από εικόνες, φωτογραφικές εικόνες, κινηματογραφικές εικόνες, ψηφιακές εικόνες, εικόνες σύνθετες, είμαστε άραγε αυτοί οι τυφλοί σκλάβοι της αλήθειας που περιγράφει ο Πλάτων;

Αυτό το εργαστήριο θα προτείνει στους συμμετέχοντες να αναστοχαστούν τόσο σε φιλοσοφικό όσο και σε αισθητικό επίπεδο. Αρχικά, θα συζητήσουν σχετικά με την/τις φιλοσοφία/ες της εικόνας με βάση ένα δείγμα φωτογραφιών. Στην συνέχεια, θα κληθούν να επιλέξουν φωτογραφίες και να εντοπίσουν από κοινού τη «φιλοσοφία της εικόνας» που υπόκειται σε αυτές, καθώς και τις βασικές φιλοσοφικές έννοιες που ενυπάρχουν. Τέλος, μέσα από μία σειρά κειμένων, θα πρέπει να επιλέξουν εκείνο που θεωρούν ότι προσεγγίζει περισσότερο τη φιλοσοφία της εικόνας, την οποία θα έχουν στο μεταξύ συζητήσει.

Η αναγνώριση της φωτογραφίας ως φιλοσοφικού αντικειμένου προτείνεται εδώ, ως διαδικασία που επιχειρεί να κατανοήσει και εν μέρει να άρει τα εμπόδια, συγχρόνως, τόσο από τη μεριά της φωτογραφίας, στο να ιδωθεί ως τέτοιας λογής αντικείμενο, όσο και από τη μεριά της φιλοσοφίας, στο να διαβλέψει, να συγκροτήσει και να ανασυγκροτήσει τη σχέση της με τη φωτογραφία. Με αυτήν την έννοια, πρόκειται, για ένα προ-εργαστήριο σχετικά με την Έκθεση «Φιλοσοφικά Αντικείμενα» που θα πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του «Εργαστηρίου Έρευνας στην Πρακτική και Εφαρμοσμένη Φιλοσοφία» (Ε.Ε.Π.Ε.Φ.) [βλ. <http://www.pse.aegean.gr/labs/eeperff/>]

Adalberto Carvalho & Nuno Fadigas

Courriel/e-mail: adcarval@gmail.com et nfadigas@gmail.com

Nuno Fadigas is a researcher at the Institute of Philosophy of the University of Oporto. His main research interests are Philosophy of Education, Philosophy of Cinema and Practical Ethics Teaching for Social Work Professions. He received a Ph.D. in Philosophy from the University of Oporto, and a Master in Philosophy of Education from the same University. His publications are divided between individual works, collective books and international magazines. His teaching activity has been also divided between higher education – at the University of Oporto, where he teaches “The Cinema in the Teaching of Philosophy”, and Instituto Superior das Ciências Empresariais e do Turismo – and upper secondary, where he teaches “Philosophy”. His author activity also includes textbooks for “Philosophy” in upper secondary. Furthermore, he’s a researcher at The Educational Resources Observatory.

Ο **Nuno Fadigas** είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου του Ορπο. Τα βασικά του ενδιαφέροντα αφορούν στη Φιλοσοφία της Παιδείας, τη Φιλοσοφία του Κινηματογράφου και τη Διδασκαλία Πρακτικής Ηθικής για τα επαγγέλματα Κοινωνικής Εργασίας. Έλαβε το διδακτορικό του στη Φιλοσοφία από το Πανεπιστήμιο του Ορπο, και ένα μεταπτυχιακό στη Φιλοσοφία της Παιδείας από το ίδιο Πανεπιστήμιο. Στις δημοσιεύσεις του περιλαμβάνονται αυτόνομες εργασίες, συμμετοχές σε συλλογικούς τόμους και άρθρα σε διεθνή περιοδικά. Στη συγγραφική του δραστηριότητα περιλαμβάνονται εγχειρίδια για το μάθημα της «Φιλοσοφίας» στη μέση εκπαίδευση. Η διδακτική του δραστηριότητα περιλαμβάνει τη διδασκαλία του μαθήματος «Ο Κινηματογράφος στη Διδασκαλία της Φιλοσοφίας» στο Πανεπιστήμιο του Ορπο και στο Instituto Superior das Ciências Empresariais e do Turismo και του μαθήματος της «Φιλοσοφίας» στην Β/θμια εκπαίδευση. Επιπροσθέτως, είναι ερευνητής στο Παρατηρητήριο Εκπαιδευτικών Πόρων.

The Pedagogical Relevance of Cinema: Foundations and Strategies

In the last few years, there have been major advances in philosophy of cinema. Among other questions, more than emphasize the movie’s *content* is nowadays underlined cinema’s *form* and, this way, how can films contribute to the (education’s) knowledge advance. Some highlights in this area are exactly the mental experiences and the counterexamples that some films can constitute – according to Thomas E. Wartenberg. For example, *Lord of the Flies* is a relevant mental experience that helps us understand why the social contract makes sense. At the

same time, education faces today the challenge of how to incorporate new ICT in pedagogical practice, incorporation aimed as grounded as possible and, by consequence, productive. Can cinema, which is an image art, and specifically a moving image art, be also conceptualized as a virtual environment –according to Deleuze–, with the required conditions to an education for *prudent* interaction with other virtual environments – such as social networks, for example?

Our main purposes are understand why should we use film in the classroom, and simultaneously highlight some strategies.

Η Παιδαγωγική Συνάφεια του Κινηματογράφου: Θεμέλια και Στρατηγικές

Εδώ και λίγα χρόνια έχει γίνει μεγάλη πρόοδος στη φιλοσοφία του κινηματογράφου. Μεταξύ άλλων ζητημάτων σήμερα, περισσότερο απ' το να δίνεται έμφαση στο περιεχόμενο των ταινιών, υπογραμμίζεται κυρίως η κινηματογραφική *μορφή* και, με αυτόν τον τρόπο, ο τρόπος με τον οποίο οι ταινίες μπορούν να συμβάλουν στην πρόοδο της γνώσης (για την εκπαίδευση). Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα σημεία σε αυτό το πεδίο αποτελούν ακριβώς οι νοητικές εμπειρίες και τα αντιπαραδείγματα που ορισμένες ταινίες είναι σε θέση να συγκροτήσουν (σύμφωνα με τον Thomas E. Wartenberg). Για παράδειγμα, το *Lord of the Flies* αποτελεί χαρακτηριστική πνευματική εμπειρία, που μας βοηθά να κατανοήσουμε το νόημα του κοινωνικού συμβολαίου. Ταυτόχρονα, η εκπαίδευση αντιμετωπίζει σήμερα την πρόκληση του πώς να ενσωματώσει νέες μορφές Τεχνολογίας στην παιδαγωγική πρακτική, ενσωμάτωση που θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο θεμελιωμένη και, κατά συνέπεια, παραγωγική. Μπορεί ο κινηματογράφος, που είναι μια παραστατική τέχνη, και συγκεκριμένα μια τέχνη κινούμενης εικόνας, να γίνει εξίσου αντιληπτός ως ένα εικονικό περιβάλλον –σύμφωνα με τον Deleuze–, με τις απαιτούμενες προϋποθέσεις μιας εκπαίδευσης για τη *συνετή* διάδραση με άλλα εικονικά περιβάλλοντα – όπως, για παράδειγμα, αυτά των κοινωνικών δικτύων;

Οι κύριοι στόχοι εδώ, είναι να κατανοήσουμε γιατί θα έπρεπε να χρησιμοποιούμε την ταινία στη σχολική τάξη και, ταυτόχρονα, να αναδείξουμε ορισμένες στρατηγικές.

